Επιστροφή στο μέλλον

Είχα την τύχη πριν κοιμηθώ να μου διαβάζουν ιστορίες και μύθους. Πονηρά και αφελή ζώα, περίεργοι χαρακτήρες και μαγικοί κόσμοι με έστελναν στον ύπνο. Οι ιστορίες όμως και οι αφηγήσεις δεν τελειώνουν στα παιδικά μας χρόνια. Μπορεί να μην ζούμε στην εποχή των μεγάλων αφηγήσεων του σύντομου 20ου αιώνα αλλά σίγουρα ζούμε σε μια εποχή όπου οι ιστορίες που φιλοτεχνούμε για τον εαυτό μας και αφηγούμαστε μέσα από τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης έχουν μεγάλη σημασία. Μια επιδραστική ιστορία μπορεί να μας κάνει προς στιγμή ήρωες, διάσημους, ακόμη και πλούσιους αν συνεχίσουμε να αφηγούμαστε με επιτυχημένο τρόπο. Ενώ οι ιστορίες των παιδικών μας χρόνων συνέβαιναν πάντα σε έναν τόπο μακρινό, μια φορά και έναν καιρό, οι ιστορίες της ενήλικης ζωής κοιτάνε στο μέλλον ακόμη και όταν αφορούν το πρόσφατο ή μακρινό παρελθόν.

Τι σχέση έχουν όλα αυτά με την οικονομία; Οι ιστορίες είναι συστατικό στοιχείο της πολιτικής και οικονομικής πραγματικότητας. Ας διαβάσουμε ένα απόσπασμα της πρόσφατης συζήτησης μεταξύ του Κυριάκου Μητσοτάκη και του παντοδύναμου CEO της JP Morgan, Τζέιμι Ντίμον: “και βέβαια, οι επενδυτές που πίστεψαν στην ιστορία μας από την αρχή επωφελήθηκαν επίσης πάρα πολύ από την ιστορία επιτυχίας της Ελλάδας”. Μονάχα όσοι πιστεύουν κερδίζουν από μια ιστορία επιτυχίας άραγε; Είναι αυτό το μυστικό για να κερδίσουμε όλες και όλοι εμείς που αγανακτούμε με την ακρίβεια, την οικονομία fast food του ελληνικού τουρισμού και του real estate; Ναι και όχι είναι η έντιμη απάντηση στα παραπάνω ερωτήματα.

Ο χρηματοπιστωτικός καπιταλισμός λειτουργεί σαν μια χρονομηχανή όπου τοποθετείς χρήματα στο παρόν και (α)συνειδητά μεταφέρεσαι στο μέλλον όπου έχεις κερδίσει (αισίως) περισσότερα. Απαραίτητη προϋπόθεση είναι να πάνε καλά τα πράγματα. Πέρα από τα πραγματικά οικονομικά στοιχεία, που ελάχιστη σημασία έχουν στην εξέλιξη των τιμών στο χρηματιστήριο, αυτό εξαρτάται από συλλογικές ιστορίες. Αν οι συλλογικές προσδοκίες είναι θετικές για το μέλλον τότε οι ιστορίες που λέμε και αναπαράγουμε - φερειπείν για μια νέα εταιρεία θαύμα - μετατρέπονται σε αυτοεκπληρούμενες προφητείες. Είναι δύσκολο να συλλάβουμε και πολύ περισσότερο να επηρεάσουμε τη διαδικασία αυτή.

Ο νομπελίστας οικονομολόγος Ρόμπερτ Σίλερ, έγραψε πριν λίγα χρόνια ένα βιβλίο με τίτλο “τα οικονομικά της αφήγησης” όπου αναδεικνύει τη δύναμη των αφηγήσεων στην λειτουργία της οικονομίας (2019). Ισχυρίζεται ότι επιμέρους πειστικές ιστορίες μπορεί να δημιουργήσουν ένα συνολικό αφήγημα και διεθνείς τάσεις. Κάποιοι όμως έχουν προνομιακή θέση στην αφήγηση ιστοριών και στη δημιουργία τους. Ο πρωθυπουργός μιας χώρας μπροστά σε μια ομάδα επενδυτών προσπαθεί

να δημιουργήσει οικονομικές προσδοκίες μέσα από ένα success story. Η άνοδος του ελληνικού χρηματιστηρίου και οι τιμές των ακινήτων δείχνουν ότι η ιστορία που φιλοτεχνεί η κυβέρνηση της Νέας Δημοκρατίας έχει έρεισμα. Ποιος κερδίζει όμως;

Το παραγωγικό μοντέλο της Ελλάδας από την κρίση και μετά μετασχηματίστηκε βίαια σε κάτι που θα μπορούσαμε να το ονομάσουμε “ηλιόλουστη χώρα με φτηνό εργατικό δυναμικό και ανταγωνιστικές τιμές”. Σημαντική παράμετρος ήταν να πειστεί η αγορά (εντός και εκτός) ότι η ελληνική οικονομία αλλάζει και άρα να προσελκύσουμε επενδύσεις που θα μειώσουν την ανεργία και σταδιακά θα πιέσουν προς τα πάνω τους χαμηλούς μισθούς. Θυμηθείτε το success story της κυβέρνησης Σαμαρά και πόσο προσπάθησε να δημιουργήσει (ανεπιτυχώς) προσδοκίες για ένα καλύτερο μέλλον που πλησιάζει. Η κυβέρνηση Μητσοτάκη το κατάφερε σε μεγάλο βαθμό ερεθίζοντας “τα ζωώδη ένστικτα των αγορών” με μια ιστορία για μια χώρα στην οποία όσοι επενδύσουν θα κερδίσουν. Η ιδέα πίσω από αυτή τη στρατηγική είναι εξαιρετικά απλή και πηγαίνει πίσω στα “trickle-down economics”: μειώνοντας φόρους στο κεφάλαιο και τον μεγάλο πλούτο και διατηρώντας χαμηλούς μισθούς τότε θα δημιουργηθεί ανάπτυξη και συνολική ευημερία μέσα από ιδιωτικές επενδύσεις. Ποιους πείθει αυτή η ιστορία; Σίγουρα όσους θέλουν να την πιστέψουν και μπορούν να κερδίσουν από αυτή, αλλά και πολλούς άλλους που δεν έχουν σε τι άλλο να πιστέψουν. Εκεί ακριβώς έγκειται η κρίση στο επίπεδο των (οικονομικών) αφηγήσεων. Η παλιά ιστορία για μια οικονομία που αναγεννάται από τις στάχτες της και μετατρέπεται σε Ελ Ντοράντο για διεθνείς επενδυτές δυστυχώς είναι ακόμα ηγεμονική. Πως δημιουργούμε μια άλλη ιστορία οικονομικής ανάπτυξης και ευημερίας; Σίγουρα δεν αρκεί η αποδόμηση της κυρίαρχης ιστορίας αλλά και ένα θετικό αφήγημα για το μέλλον.

Τρία σημεία για μια εναλλακτική οικονομική ιστορία: πρώτον, η Ελλάδα δεν είναι (μόνο) οι ταβέρνες, οι παραλίες και τα γραφικά σοκάκια της Σαντορίνης. Ας δώσουμε χώρο στις ιστορίες τόπων και ανθρώπων που προσπαθούν έξω από τις παραδοσιακές μορφές βιοπορισμού ή τουλάχιστον λειτουργούν με διαφορετικό τρόπο. Δεύτερον, η οικονομία της γνώσης μπορεί να ανθίσει σε ένα θεσμικό περιβάλλον που λειτουργεί κανονικά. Ένα σακατεμένο κράτος δικαίου, πελατειακές σχέσεις και διαφθορά κάνουν κακό σε μια οικονομική ανάπτυξη που βασίζεται σε λαμπρά μυαλά και όχι σε φτηνά εργατικά χέρια. Τρίτον, η μετάβαση σε μια οικονομία βιώσιμη και ανθεκτική έχει τεράστιο οικονομικό κόστος στο οποίο όλοι πρέπει να συνεισφέρουμε αλλά όχι στον ίδιο βαθμό. Για να πετύχουμε μια ήπια και δίκαιη ανάπτυξη σε βάθος εικοσαετίας πρέπει να παραμερίσουμε την ιστορία του ξέφρενου ελληνικού success story και να φανταστούμε μια καθημερινότητα στο μέλλον όπου απολαμβάνουμε ελεύθερο χρόνο, φύση, ασφάλεια και δημόσιες υπηρεσίες υψηλής ποιότητας. Έτσι, μπορεί να μην ξυπνήσουμε πλούσιοι αλλά τουλάχιστον θα ξυπνήσουμε ευτυχισμένοι.

Μητσοτάκης. Κ. (2024, Ιανουάριους 24). *Η δέσμευσή μου είναι "γκάζι" στις μεταρρυθμίσεις*. Capital.gr. https://www.capital.gr/oikonomia/3765684/k-mitsotakis-se-jp-morgan-i-desmeusi-mou-einai-gkazi-stis-metarruthmiseis/

Shiller, R. J. (2019). *Narrative Economics: How Stories Go Viral and Drive Major Economic Events*. Princeton University Press.

Chapoutot. J. (2023). *Η μεγάλη αφήγηση: Εισαγωγή στην ιστορία του καιρού μας.* ΠΟΛΙΣ.

*Ο Οδυσσέας Κωνσταντινάκος είναι Υπ. Διδάκτορας Πολιτικής Οικονομίας στο Ευρωπαϊκό Πανεπιστημιακό Ινστιτούτο